

Бровко Наталія Іванівна, завідувач кафедри історії, теорії держави і права та державного будівництва Білоцерківського національного аграрного університету кандидат юридичних наук, доцент

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МІСЦЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Правосвідомість – досить складне та дискусійне явище. Проблема правової свідомості розглядалась в різні періоди з позицій різних дисциплін. Звертались до цієї проблематики І.А. Ільїн, Б.А. Кістяковский, П.І. Новгородцев, Л.І. Петражицький, К.С. Гаджієв, А.А. Потякін, О.А. Гулевич, М.М. Алексєєв, М.А. Бердяєв, В.С. Соловійов, П.А. Сорокін, К.Т. Бельський, Н.І. Козюбра, В.М. Кудрявцев, О.А. Лукашева, М.І. Матузов, В.А. Сапун, І.Е. Фарбер, В. Головченко, С. Бобровник, Г. Балюк, В. Копейчиков, В. Котюк, Є. Назаренко, В. Оксамитний, М. Орзіх, В. Селіванов, В. Сіренко, В. Тацій та інші.

Правова свідомість є важливою соціальною цінністю, яка нерозривно пов'язана з правом. На думку К.С. Гаджієва закон є виразом суверенітету. Але тільки закон який ґрунтується на правовій нормі набуває характеру загальнообов'язкової норми. Тому наявність такого закону є істотною характеристикою правової культури суспільства [1, с. 2].

Як форма суспільної свідомості правосвідомість розглядається вченим А.А. Потякіним. З одного боку, на його думку, правосвідомість - «це сукупність поглядів, ідей, що виражають відносини людей, соціальних груп, класів до права, законності, правосуддя, їхнє уявлення про те, що є правомірним чи неправомірним». Іншими словами, «правосвідомість є відображенням права в свідомості суспільства, соціальної групи, особистості». З іншого боку, «на формування і розвиток правосвідомості впливають соціально-політичні, економічні, культурні чинники. Воно взаємопов'язане і взаємно діє з політичною свідомістю, мораллю, мистецтвом, релігією, філософією і наукою» [1, с. 344-345].

На думку О.А. Гулевича правосвідомість є основою поведінки в правовій сфері. Це «сукупність соціальних установок (аттитюдів) до злочинів і злочинців, закону, покаранню, правоохоронної, судової та пеніцітарної систем» [3, с. 286].

Західні дослідники вважають за краще використовувати поняття «аттитюд» - одне з базових понять соціальної психології, а не «правосвідомості». З точки зору соціальної філософії право діє як «усвідомлене право», оскільки його існування пов'язане з волею і свідомістю

людей. Правова свідомість виконує функцію «передавального механізму від права до поведінки». Відповідно, «право як нормативна система регулювання поведінки людей реалізується в тій мірі, в якій суспільство здатне його осмислити і засвоїти» [4, с. 84].

Сьогодні українське суспільство характеризується політичною трансформацією, політичною невизначеністю, низькою політичною культурою, незабезпеченістю правових норм відповідною поведінкою, слабким впливом громадян на суспільні відносини та владу, неусталеними стосунками між державою і громадянами, змінами в процесі національної та соціальної ідентифікації, що надає процесу соціалізації певної специфічності. Специфіка трансформаційних процесів в Україні полягає в тому, що вони відбуваються в умовах непогодженості різних варіантів їх інтерпретації різними соціокультурними групами.

Трансформація суспільства передбачає якісну зміну соціуму в цілому. Трансформація суспільства є не тільки витвором людини, але й відносно самостійним, стихійним розвитком певних аспектів людської культури: її способів буття, стилів життя, діяльності, мислення. Тому людина постає як ключова постать соціально-культурної трансформації, як така, що є творцем і носієм самої культури. Якщо світоглядна орієнтація особи уявляється як смислова конструкція, що обумовлена впливом реальних соціальних факторів (економіка, політика, ідеологія тощо), то зміна об'єктивних умов призводить до певних змін у світоглядних орієнтирах людини.

Безперечно, найважливішими сферами суспільства, де відбуваються трансформаційні процеси, є економіка та політика. Економічний розвиток, в кінцевому рахунку, визначає основні тенденції та напрямки політичного, правового, духовного розвитку суспільства, тому навряд чи можна говорити про високий рівень правової свідомості громадян, коли соціальним підсумком перетворень, проведених в державі стало безробіття, падіння реальних доходів основної маси громадян, низький рівень оплати праці, нестабільна цінова політика. Громадяни втратили впевненість у «завтрашньому дні», не розуміють значення правових норм, не розуміють необхідності їх дотримання, спостерігають порушення принципу рівності усіх перед законом.

Не менш важлива також соціальна та соціально-культурна трансформація суспільства, тому що соціокультурні явища не стільки відбивають політичні й економічні процеси в суспільстві, скільки їх визначають. Але становище ускладнюється нерозумінням того, що причина всіх криз – у духовно-моральному паралічі суспільства та, власне, самої людини, адже на сьогодні відбувається зміна цінностей, що призводить до зміни їх правової свідомості.

Крім того, одним з негативних наслідків є недосконалість законодавчої бази. Нормативно-правові акти, які приймаються, нерідко суперечать Конституції, або взагалі загальному духу права. Однак проблема полягає не тільки в недосконалості самих прийнятих законів, а й під у відсутності дієвих

механізмів реалізації правових приписів, що в свою чергу веде до порушення основних прав і свобод громадян. Все це негативно впливає на правову свідомість населення нашої країни.

Таким чином, в існуючій ситуації сьогодення, в період соціальної трансформації лише підвищення правової культури та правової свідомості громадян зможе поліпшити ситуацію, що склалась. Для побудови суспільства з розвиненими цінностями у ньому слід створити ефективний механізм правового регулювання для найбільш повного забезпечення прав і свобод людини, зміцнення законності і правопорядку, формування правової державності і високої правової культури суспільства і особистості.

Список використаних джерел:

1. Гаджиев К.С. Политология: Учебник для высших учебных заведений. – М.: Логос, 2001. – 488 с.
2. Потякин А.А. Правовой нигилизм как вариант современного российского правосознания//Общество и политика. - СПб., 2000. - с. 342- 360.
3. Гулевич О.А. Психологические аспекты юриспруденции: учебное пособие. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. - 512 с.
4. Дэвис Дж.Э. Социология установки // Американская социология. Перспективы, проблемы, методы.. — М.:, 1972.